

AMERIKANOAREN ILOBAK

Comédie Basque en 1 acte

P. LARZABAL

DECOR : Un intérieur quelconque.

Personnages

Osaba - Arnabá - Ganich - Marie - Joanes - Pattin - Mihikoa

OSABA - 60 ans, moustache à la Napoléon, Cle chaîne de montre. Tt.

Arnabá - Iloba 30 ans - *Karolina*

Meeh - Bertze Iloba 26 ans - *Kitteri*

Ganich - " 28 ans - *Gazusa*

Joanes - " 24 ans - *Morhisa*

Pattin - " 50 ans Brave paysan - *Miamana*

Mihikoa - Un médecin (60 ans) avec favoris.

Osaba - (Assis, il fait ses comptes et saugrée contre ses 4 neveux) O, bi eta
bi lau, 6 eta 6, 12 eta bat 13 eta....

Es duk heratik heratik, beraz lau iloba deforu horen artian, jan daukidaten
labete hontan 8 mila libra... Bira mila libera...

Bira *mila* libera... Beraz ni isan cup Ameriakotan, ban ontse pakatu dit
zombat sosen biltzeko.... Zerendare. Ene ilobak nitez baliatuko...
Libra libretarian... Aie, Piarriño, aski... Ask! argaturik... Behar du,
heriak hile chuchentien ezarri, aie, Piarriño, her sak chilintcha eta dei *agrik*
iloba heriek.

(Il sonne) (Entrent les 4 neveux en disant:

un à un - Hemen niz osaba, zer nahi zinen ?

L'oncle les aligne devant lui, en disant: Her esan one aintzinean ! (Puis il
leur adresse la parole).

Ene iloba mailiak... Ontse baliatu baitziatzegun artio ni-
taz, egun deitzen zaukit konduen enekin egiterat.. Herendik goiti ez zaukit
gehiago niz hasia... Zuen biala, nahi duzun bezala irabaziko duzue.

Her ibili zaitate nestas nestan ostetuz ostetu, mandrenke-
riari esanak... Pobretu, ebatsi, tiorikatu nazue... Orai aski... Nahi duzue
hast-ke-ittutseeginen duzue.. Zuen biltzeko enerak naituko dituzue... Zort...
egun ezaliten daukitzuet zuen alderdien hartseko. Baziaten ?

Les 4 Neveux - Oh, Osaba !

Osaba - Es duk, orrik eta orrik... Orai arte zuen elheh bihetza gunkitzen bert-
ten... Herendik goiti, ez (en hurlant, regressivement) es., ez... Aritu duzue:
ezeta... Nahi duzue eneginen duzue, bainan ez ni baitan konda. (Il sort solennel-
lement emportant son coffre).

(Les 4 s'assoient).

Arnabá - Hau, galitza diuk abatik : Orriketik ondu gituk... Es nian bertse bai
urik.

3

Ganich - Deubra aberats okitu zikoitza... ze, hoberitze ontasunen jabe eta phitsik ez emen nahi.

Arnaud - Lanian hasi beharke diuk.

Ganich - Ni, ez bethi... Ez !!!

Arnaud - ga nuk ba ni ere *hasi go ey*

Les 2 autres - Ez ni ere.

Arnaud - zer egin ba ?

Ganich - Eratzue.. Badiuk ba aski jasanik gero osaba herren ganik : Huna on idela... Osaba hori behar diagu nozagoit hemendik desjaitu...

Arnaud - Hil erren nahi duka ?

Ganich - Zerendako ez : Gu lanak *duak* hiltziaz baino, hobe duk hori bakarrik hiltziaz; Ontsa bizia izana duk bardin... aski ballatu ahal duk bizi *-bat-a* hantzez, nik pozoina nezaiek...

Jeanes - Phu... Ez onl pozoinik aha... Pozoina arrazo errecha duk... *Gar*o tripek idekitzen zaizkete eta han hertzotan aietuz arrazatuko *diendirik* eta norat hila izan den.

Ganich - Zer eginezakek ba hik ?

Arnaud - Nik, urria nezaiek.

Menes - Phu, itsusi duk hori : Zer helako sibi inze beltz bat jalla... Harek ikustiak berak bizia laburtuko daitak... Ithotsen bagina ?

Ganich - Ba, nun ordia? Itsasoa ere urrun duk *gure* errekan ez duk aski urik urerat aurthikitzeke ere...

Menes - Ez saklat ba :

Ganich - Haucheda komedia. zer egin ?

(Minute de silence)

Arnaud - To, nik ballat idela bat, idela on bat.

Ganich - Zoin ? Errak laster....

Arnaud - Onchkoa halere idela... *Gar* re osaba errotei *ba* tian behar diuk sartu.

Ganich - To, ez duk galski..... Hala jendararen beldurrik ez ginikek... *ga* duk galski..... Baina, nola sartuko duk errotean ? Ez duk gero *errea* osaba. Ez apearantalarik ere.

Arnaud - Utz neazue ni egiterat... Adki duzue bakar bakarrik eta bethi, nik erraiten duana osabari erraiten... Bertze *hito* hitik ez. Bazistea ?

Ganich - Hik erraiten dukana (Bis), nola hori ?

Arnaud - Kompreni azue ontsa: hola ez diren zer nahi erranen bortchaz, gezurra egia dela sinhets araziz, osaba behar diuk erroarazi.

Ganich - Bainan, nola hori : Ez diat komprenitsen...

Arnaud - oht... Gorde zaizte... Hara osaba heldu... Sartuko zaizte bat banazka eta ni bezala erran, ni bezal bezala gero ! (les 3 disparaissent)
(L'oncle entre et s'assoit)

Arnaud - (Tragique)... O Osaba... zer duzu : Jes, bainan zer duzu. churi churia zira... Zer zira eri ?

Osaba - Eri ? Baduka b urutik ?

Arnaud - Ai, ai, zoin churi ! Izitzen nauzu.

Osaba - Ni churi Ni (Il se frotte la figure) Segur hiza...

Les 3 fils - (Ils entrent tour à tour et disent tragiquement) Zoin churi ziren osaba, oi, ai, ei.

Osaba - Jes, Bainan halaka bbeldur bat badiat.... Ez ahal zaitak duela hamar urtheke bihotzkeko min hura abiatu : ai, ah, ai... Ekazue mihiku bat....
(Il se regarde à la glace) Baina, ez-nuk hain churi.....Baina, usaian bezela nuk.....

Arnaud - Bazeraz : Osaba gaizki ikhusten duzu... pegiek ere trompatzen zaute .. Jar zaite, jar... Ekar-azue ba zerbait kapaki (On le couvre d'un manteau).

Osaba - Zer ? Ez nuk ez hortan... Ez ez.... Uta bezazue... ez diat puitria... Beldurtzen ene banuk... Jes, eritasun bera othe ? Agortea hemen... ?

hey! kaseta irakurtuz

estalgia zeit

egon zite

(Touss'installent)

Osaba -(Faisant les comptes tout haut) 2 eta 2 lau.....

Arnaud - Ez osaba... Trompatzen zira. x

Osaba - Zer '. trompatzen : bi eta bi lau.

Arnaud - Ez osaba, bi eta bi bost....

Osaba - Baduka burutik ? Bi eta bi lau... eta ez bost.

Les 3 autres - Oh Osaba !

Osaba - Zer oh eta ah ?

bost

Les 3 autres - Bi eta bi ~~bat~~ heldu da... Hala da ba....

Osaba - Bainan, bainan ... Zu derasazue ? Segur sistea... Bi eta bi lau duk eta ez bost

Les 4 - Ezetz, osaba, ezetz... Bi eta bi bost... (Ils comptent aussi sur les doigts).

Osaba - To, oraitotik, oraitotik ez sakiat zer gertatu zautan ... Bainan ... lvi
~~gertatu~~ Hixxakxzitanxdukxax(miz) hala dea gero... Bi eta bi lau... Ez bost

Arnaud - Gaicho Osaba Zuk egun baduzu zerbait burutik *behe* Mihikua nobe gimuke ekaraztia.

Osaba - Ez zakiat... ez zakiat... Ez diat gehiago hitzik konprenitzern bi eta bi lau, best (il hausse les épaules).

Arnaud - Lehenago ere entsun dut maiz buruko nahasdurak chafretarik lotzen direla.

Osaba - To, ez sakiat ba ! zerbait bideduk.... Denon kontra ez *de* zakiat arrazoin izan.

Arnaud - Hean, osaba *en* dusin ene galdeari erreposta chuchen... Hörtaril ezagutuko dugu hobeki. Ikhusten dituztu berta aintzineko oilo berriak... Hoi nola jina dira mundurát ?

Osaba - Arroltzetarik, dudarik gabe...

Arnaud - (Écitant de rire) Arroltzetarik (arroltaetarik ?) (il fait signe aux autres aussi de rire... longs rires).

Osaba - Jes... Zer duzue holako irritan ?

Arnaud - Oiloek ez dute arroltzetik egiten, osaba... Holakarik ez erran !

Osaba - Oiloek arroltzetik egiten ez egiten ! Zer egiten dutek ba arroltzia..

Arnaud - Lapinek, osaba, lapinek !

Osaba - Lapinek arroltzia ?.... Lapinek ? Bainen baduzia burutik. *Osaba*

Les 4 - Gaicho osaba Akitua pochi bat... Arrunt nahasia ?

Osaba - Bainen, nik zer dut buruan ? Bi eta bi lau, ... Ez best... Arroltaetik chitoea ez lapina... Lapinetik oiloa, chitoea...
Eo, ez diat gehiago deus konprenitzen bainen, serioeki, suak ez sistea nitas trufatzen ?

Les 4 - Trufatzen ?

Arnaud - ez zimuke nahi, osaba !

Osaba - Top egin ahozue auzoko Pattini oihu, jin dadien. Ikhusi beher diat *en* *hura* ere zuen hitz beretan den.

maver Joan niz behala.

Osaba - Hau komedia ! Orai burutik jean ethe maiz berritz ? Ez nuk ba chaharra..
(urne) Beharriak ere ontsa ditiat ba... Jes, jes, jes...
(met à pleurer) Gaicho ni....

Il-ee-ee Huna Pattin (Il rentre avec Pattin)

Pattin Zer duzue ? zer duzue?

Arnaud !, osaba zueku pochino bat burutik aldaratu... Ikhusteat ekhararazia

Gaitzue

Mihikua - Ean, mihi hori ! (Osaba tire la langue) libratzen zirea ontsa.

Osaba - Ba, ba, ausarki.

Le docteur - Maiz hertzetarik, libratzearey, eskasiak nozoiak bururat joaiten baitira... Zuk ere mihi zuri aire duzu... Ean bulhar eta bigotz horiek... Ekazue tranu bat. Khen azuhpaltoa... (Il l'ausculte, en le faisant respirer etc..) Ez, bulharretan, ez du deus gandirik.

Osaba - Wik erraiten dautzut ez duala nehun phitsik senditzen zuek ez bazinautate erran burutik nahasia nintzala, lapin arroltze eta horiek aiphatuz, ez nintzan deusetaz ohartuko.

Le docteur - (Aux 4) Pochiño bat nahasia ba... (à Osaba) zuk orai aire kambio bat behar zinuka, buru hori pochi bat erreberritzeko..

Osaba - Norat nahi duzu joan nadien ?

Le docteur - Pabe alde hortako airea litake honekienik mendi aire, itsa-
sotik urrun.

Osaba Pabe, nil ez dut nehor ezagutzen.

Mihikua - Igorriko zitut hôtél batetarat... Han izanen da mihikua ere,...
ontsa artatua izanen zira.

Osaba - Zer ! St-Luc erat ? (Il se fâche tout rouge) Ni st-Luc erat !
baduzu kopetarik ? ni St-Luc erat ? (Il prend le docteur à la gorge et le
serre... Les 4 se précipitent pour les séparer)L... Debekatzen dautzut
gehiago zangorik sartzea hemen.

Arnaud - (Au médecin) Barkatu Jauna ! Othoi ikus azu nola den.

Le docteur - Ba ba... Ez duk horren falta... Kriza batek hartu dik... Zer
nahi duk... Eritasuna... Lehen bai lehen joaitia hoberenik. Horrek hement
malurak eginen ditik.

Osaba - Horra beraz ez duk bertze erremediorik horrentzat. . Aski ditutzue
zuen alderdiak artzia hara joaiteko...Eta erran egunian jinen nuk zuekilar,
hara bereat ~~hango~~ mihikuen mintzatzeko.

Arnaud - Ontsa da (Le docteur sort) Agur Jauna.

Osaba (Se lève et se promène) Bon, ~~engitik~~-b goitik, bardin-zatak hilik ere
ez nuk gehiago mîndu huntako on. Joanen nuk joan behar bada, ahatk afera
aferak baitira, lehenik eginen ditiat ontasunak partimenak, nihil eta
ez zizten kalantian har... Paperak prest presta ezarriak ditiat zer eman-
go dudan zuetarik bakotchari. Manes, ekarrak ene mahain gaineko keza hura
(~~Tous s'exécute-t~~) (Manech s'exécute). Ez nian ahatik uste hortaratu behar
nuela. Postsoa, bulharrak ontsa, eta futcho burua galdua. (Il tire du cof-
fre son testament puis le lit)LK.. Bon, hura ene partimenak nola eginak
ditudan... Jar zaitze (Les 4 s'assoient, il lit).

2

"Arnaud ene ilobari, zaharrena delakotz eta gehienik maite nauelakotz, usten daizkot ene jauregia, nere ontazun guzuekin eta nere-halaba-eta-kabala eta errekolta guzuekin... Horrentzat ene ~~igaiter~~ ^{igaiter} guzuek jiasak eta jitekosk.

Beryze hiru ilhober, gaitheak izan baitira enetzat eta ez deusak, ukhanen dute bakitchak 50 mila libera Arnauk esanik". Horra ene testameta.

Ganich - Zer osaba, : paduzu kopeta holako testameta baten egiteko ere...

Manéch - Uste duzu hortan libro zarela.

Joanes - Zertako Arnauk oro eta guk phitsak ez.

Ganich - Ba, zertako Arnauk oro... Zer du horrek gu baino gehiago.

Arnaud - Ni nuk gero gehienik okupatu osabaz nik zioiat atchikizendu handiena erakutsi egundaino.

Ganich - Ba, ~~ba ba~~ ^{ba ba} ~~errotariat~~ ^{errotariat} uggoriz.

Arnaud - Ban hortan ere, zuek baino hobia izan nuk, hik pozoinlatzia nahi nuon, bertaeak urkhatzia edo ithotzia... Ni ez banis hor izan, ez sakiat batere zer eginen zintuten.

Osaba Zer, ^{nahi} ni itho edo urkhatugo bainizintuten ?

Ganich - Eni bardin zaster 50 mila libera izan edo phitsak ez izan... ^{ahale} duk osaba hezen bertan ere.

Joanes - Eni ere bardin zautak orsi bezala bizirik ere, ez gehiago ukaitekotan.

Osaba - Baina, espilikatuko deutzia zer ditutsuen elhe horiek !

Ganich - Ba, ba osaba... zuek Arnaud ororen hoberenarentzat dukezu. Arnaurek pentsatua zuek behar zintuela errotzat pasarazi gero ^z ure ontasunex ^g abetsuko.

Arnaud - (Le menaçant) nauk, ichilik, egen !

Ganich - (Se débattant contre Arnaud) - Ba, guk lagundu dugu bere planaren betetzen, zu errotarian sartu beharras orok elgar ^u nitu dugu zari nahets-~~aste~~ ~~te~~ ~~errot~~ sinhets-arrazteko erroa sinela.

Osaba - Ah, ba : ... Deubruen phiurek... Hori des zuen (Il prend son baton à Huts-atsue leku hauk (il les bat et les renvoie) ah ba... Deubrien figurak... ^h asutena kopeta : Beharrik

Pentsatua ere gehiago duk... Agoste ichtant bat... Eginen ditlat ba nik zuen partienak ardi bat ez baituzue-bihibatek ukhanen... (il déchire le testament) (Il s'asséit) Hor ditutsue kondiak. Bi eta bi lau... Lau eta-bat ez bertis Eta lapin arroltzerik ere ez... Baina eile arroltziak ba....

R I D E A U
